

kékingeseivel. Mindenesetre pozitívum az egyiptomi csapatok újra való bevonulása Szudánba, *Abd el Maguid Fawzi* parancsnok vezetésével. Más kérdés, hogy a nyomorult fellahon valóban oly nagy mértékben segít-e majd az egyiptomi polgárság diadala.

Abessziniában most játszódik le a dráma végső felvonása. Az esős évszak elmúltával megindultak *Geroso* tábornok motorizált osztagai és véres harcban elfoglalták Abarasszam-hegyhátat, miáltal megnyílt az ut Sidamo tartományba. A gorei kormány *Ras Imru* felbomlott seregmaradványaival Ugandába menekült. A Négus utolsó kormányának a halálos dőfést Dzsimma szultánjának felkelése adta meg, miként *De Bono* könyvéből is kitűnik, hogy az olaszok gyors sikereiket pártütések szításával érték el a hadjárat folyamán. (D. F.)

S Z E M L E

HATVÁNY LAJOS: ADY KÖRÜL. (Különlenyomat a budapesti Szocializmus szeptemberi számából.)

Hatvany Lajos hangja, a magyar bírálatnak és publicisztikának ez a csapongóan szellemes, szenvedelmével perzselő, tüzével értelemtisztító hang ujabban már-már csak legszemélyesebb ügyeiben csattan föl. Már-már csak Ady védelmében... Holott — ez a friss Ady-apológia is bizonyítja — Hatvany nemcsak kifejező erejében lombosodott s. kiállításában izmosodott, de mondanivalója is ezer. Ahogy ebben a csöpp füzetben Ady Féja Géza által kiadott hirlapi cikkeit nyeglén bíráló Hevesi András felett jogos haragját elengedi s ahogy ez a harag elárad a mai magyar szellemiség egész bozótosán s a csinytevő Hevesi lemerésén túl a fölényes Adyba harapónak helytadó Babitson s a Babits keze közt sorvadozó Nyugaton elveri a port, s ahogy a szűk körű véletlenül a friss magyar irodalom annyi baját, nyavalyáját kitapintja, — mindez nemcsak tisztázásai miatt követeli a rámutatást, de azért a realista szemléletért és meggyőződésért is, mely ebben a bírálatfeletti bírálatban oly bátorsággal jelentkezik. A magyar írástudás eléggé fel nem róható bűnös fényűzése, hogy a magyar szó anyajegyében ma Hatvanynak nincs és nem lehet fóruma. — Következőkben az oly szélesen hadakozó kis füzet egyik gazdag szakaszát mutatjuk be olvasóinknak. (g.)

A fanyalgó recenzió cikkének egyik részletében, akarva, nem akarva, kénytelen elismerni, hogy Ady: „a tisztos színvonalú polgár és kulturember ösztönös iszonyával és felháborodásával követel emberi életet a föld kiszipolyozott rabszolgáinak”. Azaz, hogy Ady Endre sohasem cselekedte azt, amit a nevére esküvő mai, faluzgató szociológusok cselekednek, ő még a népért küzdő publicisztikájában „sem csinált mítoszt és a polgári kultúra mindent elsodró tankját a népből.” E helyes és méltányos megállapítások után, ugyanez a cikk másik részletében mégis úgy állítja be a költőt, mint afféle „sokréttű, kevert, gyakran ellentmondó”, szóval, ha jól értjük az állítólag Adyt jellemző, valósággal elítélő jelzőket, — mint a Hevesi-féle állhatatos és következetes „literary gentleman” szemében, nem megbízható és nem egészen komolyan veendő, gyanus egyéniséget. Aminthogy Hevesi nem is csinál belőle titkot, hogy ő Adyban látja a századelő nem mindig világosan, de annál erőteljesebben

tapogatózó embertípusának képviselőjét, „mely megállt fejlődésében, félbemaradt és ma már csak régmúlt szökevényei és talán nem sokkal kevésbé rezignált mártirjaik járnak közöttünk.”

Mintha bizony az oligarchia-típus, melynek Hevesi András, hol a kormány pártján, hol az ellenzéken, mindig egyforma készséggel bocsátja rendelkezésére a maga szívesen alkalmazkodó tollát, sohasem mondott volna magának ellen? S mintha az a Hevesi-féle zsrnál-stilisztatípus, melynek az igazi publicisztikához sem hite, sem szemlélete, sem meggyőződése, olyan kifejlett tökéletességet jelentene, mely jogot ad az Ady Endre vezéri alakjában legtisztábban reprezentált típusának, mint holmi elavult félbemaradtságnak fölényes kezelésére? Hiszen Ady — s éppen Hevesi jellemzése szerint — „*a falu szociális apostola volt, a falu romantikus retorikája nélkül.*” Kell-e ennél több? Van-e ennél szebb? Nem épp elég világos, egységes, ellentmondástól ment, tiszta típus ez? Ha a recenzió akár a nemzeti egység pártjában, akár a csákyások közt találkozott valahol e hazában ennél tisztábbal és világosabbal, miért nem árulja el, hogy ugyan hol és kivel? S hogy ugyan mikor és hol érte Adyt önmagával szemben hűtlen ellentmondáson? Vagy talán olyan nagyon fejlettnak hiszi azt az embertípust, mely az összeomlás óta világszerte hatalomra tett szert? S olyan világosnak a szemléletet, melynek alapján a hatalmat követeli és bitorolja? Ha Hevesi András nem tud, aminthogy aligha tudhat a kérdéseinkre választ, akkor nem tehetünk mást, azt kell róla hinnünk, hogy szó-fürt-bodolító mutatóvanyai ellenére mégis alapjában olyan filiszteri lélek, kinek számára a hatalom egyet jelent a fejlettséggel és a világossággal. Valóban a nyárspolgárra semmi sem jellemzőbb, mint az a meggyőződés, hogy fejlődésében megállt, akinek manapság nincs működési tere. Ez a vaskos gondolkodásmód, melynek előbb-utóbb oda kell vezetnie, hogy a mai német kritika fejlettebb, mint az Alfred Kerré: Hans Heinz Ewers különb legény, mint Heinrich Mann, aki, mint hallom, mióta száműzetésbe került, még a könyveire sem igen kap kiadót.

Ami pedig a századelejei típust illeti, annak sok minden egyebet lehet szemére vetni, csak azt az egyet nem, hogy ne gondolkodott volna elég világosan. Hiszen épp ellenkezőleg, a békében felnőtt nemzedéknek az volt a baja, hogy racionalista módra, kelleténél logikusabban, tehát világosabban gondolkodott, mert nem számított az emberi lélek sötétjében rejlő kaotikus meglepetésekre. Meg is bűnhődött érte kegyetlenül, — Ady a *Halottak élén* kötetében meg is írta mindannyiunk nevében, akik kortársai voltunk, ennek a bűnhődésnek és vezeklésnek lírai, szinte már drámai megrázó történetét. A Hevesi-féle opportunusan kezelhető káoszoknak, tehát nincs oka — joga sem! — hogy kárörvendő gunnyal intézze el ezt a legjobb emberfajtát, melynek nem *félben-*, hanem ki-maradása a mai emberiségnek le-maradását jelenti.

*

Hevesi különben nem tagadja, hogy Ady Endre „*becsületes, fentartás nélküli hive volt a Nyugat-nak*”, mégis meg nem állhatja a tiszteletlen megjegyzés nélkül: „*ha nem is tulságosan felkészült*”. Pedig ép' Hevesin lehetne kimutatni, hogy a felkészültség nem ér egy fabatkát, ha az ember nyugatról nem hoz haza egyebet, csak egy-egy mondat vagy cikk jó megfogalmazásával szemben való ellenállási képtelenséget. Ez az aes theta-gyengeség sodorta bele Hevesi Andrást a megvesztegető lendületű Mauros-ok és Daudet-k reakciós handabandájába, hogy hazatérve nyugatról keletre, a Zola-filmről irt bírálatában, maga is mint valóságos lipótvárosi *camelot du roi* mutatkozzék be a Zola-becsmérlő anti-dreyfus-

sardnak jog és *faj-cim* nélkül vállalt ellenszenves szerepében.

O, ha mi **annakidején** tudtuk volna, hogy az utánunk következő, ugyan nem „világosabban” tapogatózó, de mindenesetre „erőteljesebben” kapaszkodó nemzedék ép' a 20. századnak harmadik, reakciós évtizedében fogja Párizs filológiai szemináriumában magyar használatra kiadni a tizenkilencedik század elő klerikális francia íróinak, a rég elfeledett, de Maistre-knek és Bonald-oknak tételeit, akkor bizonyára kétszer is meggondoljuk, mielőtt Ady Endréhez kötjük sorsunkat, aki, szegény, nem tett egyebet, minthogy Párizs csapszékeiben, kávéházaiban, lokáljaiban, még Hevesi szerint is — *„öszönösen jól tájékozódó hive volt a Nyugatnak, ami akkor a demokráciát jelentette és Párizsban, minden lírai és fllengős rajongása mellett... helyesen ismerte fel azt, amij a számmunkra legfontosabb, a népi és polgári erők szabad érvényesülését...”* Mégis fiatalkori benyomásaink, ugylátszik, annyira elhatalmasodtak rajtunk — Hevesinek alkalmasint igaza van — annyira megállítottak fejlődésünkben, hogy többre becsüljük Adyunk századelejei, *öszönös* tájékozódását azok felé a hasznos igazságok felé, amelyek a mai Népfront kialakulásához s a pillanatnyi politikától függetlenül, bizonyára századunk második felének vezető eszméi felé vezetnek, annál az okos és tudatos tanulékonyaságnál, mely e századnak harmadik évtizedében sajátítja el a középkor káros babonáit s a mult századnak legsötétebb tévtapait. Mi már olyanok vagyunk, hogy fiatalos fellengéseért és rajongásáért szeretjük a néhai garabonciást s nem tehetünk róla, de némi bizalmatlansággal viseltetünk a szavakkal játszó koravén cinizmus iránt, mely gúnyosan vigyorog elő, még a zseninek is lelkesedés és szeretet nélkül osztogatott, kétes értékű, mert kétértelmű dicséretekből. Hevesinek ugyanis, mindig gondja van rá, hogy amint kimondta, rögtön megint vissza is vonja a maga óvatos rezervákkal és kautélás meggondolásokkal, értékükben ravaszul lecsökkentett fél-elismeréseit.

Például, ha a *Nyugat* kritikusa beismeri, hogy Ady „*az akkori radikalizmus műveltségi fegyvereivel, Acsády és Grünwald Béla könyveivel és ráadásul mély és valódi protestáns, hagyományokkal fölfegyverkezve, Jászi Oszkáról iskolázva, küzdött egy demokratikus Magyarorszáért*”, -ezzel voltaképpen azt akarja félreérthetetlenül tudtunkra adni, hogy Adyunk „akkori” műveltségével együtt művei, működése és céljai is idejüket multák.

Hiszen igaz, jó Acsády Ignác a jobbágyság történetét, mint a parasztság küzdelmét írja meg a nemesi és főuri földesurak ellen, ellenben, aki nála előbbre haladt, mint pl. Szekfű Gyula, minden idők Zápolyáit igazolja történelmében, — s hogy a meghaladott Jászi, már harminc év előtt tisztán fejtette ki Közép-Európa problémáit, ellenben a kor magaslátán álló Németh László manapság, amely megható jószándékkal, oly zavartan és oly tökéletlen tudománnyal botorkál nyomában, — s hogy Grünwald Béla a magyar uriosztály országvesztő önzésének leleplezője volt, ellenben a divatos szellemtörténészek, csak azért léptek nyomába, hogy az országvesztők politikáját igazolják, ... ami pedig a mai Dózsákat és földosztó reformereket illeti, annyira nincsenek tisztában, még saját helyzetük követelményeivel sem, hogy osztálytudatukban megtévedve, Vérségi és vallási kötelekeik által vezetettik magukat félre s a feudalizmus szolgái és egyéb eredendő ellenfeleik közt keresik szövetségeseiket... Amiből viszont a logika szabályai szerint az következnek, hogy a korból kirekesztettek, a félbe- és elmaradtak, voltaképpen közelebb vannak a jövőhöz, és annak igazához, mint akik a jelent cselekvőleg élük s a mai kor szellemi irányításába, — már amennyire szellemről még lehet szó!

- írásaikkal befolynak, mégis tegyük fel, hogy ez a paradox helyzet nem állt volna be s hogy gondolatainknak, papíron oly következetes sora nem vezet a tények és a történések igazsága felé, kérdem Hevesit s kérdem a *Nyugat* szerkesztőit, vajjon tehetett-e egyebet Ady Endre e század elején, mint hogy a századeleji műveltség fegyvereivel hadakozzék? S ha ezt megtette, ugyan még mi egyebet tehetett volna, mint hogy e küzdelemnek semmiféle népbolondítás által többé el nem veszíthető, áldásos hatásaképp kezünkbe adja a faji, nemzeti és osztályközi demokratikus türelemnek a középeurópai labirintusból kivezető egyetlen fonalát?

Mégis, ha Ady igazsága még oly nyilvánvaló volna is, a mai nemzedék egyik pártja, amely a faji- vagy osztályösszetartozás ösztönével helyettesíti a szociális érzést és szociális tudományt, Adyt némi nemzetközi iskolázottsága, mondjuk ki kereken, jászizmusa s pláne marxizmusa miatt véli túlhaladottnak. A másik párt pedig, amelyhez Hevesi is tartozik, az okosoké, hívősöké és művelteké, akik közé a mi mucsai Huxley-ünk közül többen mintha igazán olyan hívős, okos és művelt volna, mint angol ideálja, Hevesi András is szeretné magát sorolni. — Adyt, a poéta léleknek őstermészet adta nyugtalanító fenoménszerűsége miatt tagadja meg.

Pedig kár az uraknak a műveltség és az ösztön, a ráció és inspiráció nevében Ady Endrének Patroklos tetemeképp' kiterített műve fölött hadakozniok, amikor pedig napnál világosabb, hogy a zseniális ösztön, mint ugyancsak Ady példája mutatja, nem egyéb, mint szárnyaló okosság, mely villámgyorsan asszociáló s következtető képességgel párosul, hogy a kevés könyvből, sok *ujsgból*-, „*dumából*”, főleg személyes tapasztalatokból összehordott élet-anyagot a legalkalmasabban használja s a legművészibben dolgozza föl. „*Der gute Mensch in seinem dunklen Drange ist sich des rechten Weges wohl bewusst*” — írta az a Goethe, aki érett bölcsességét a *Sturm und Drang* fellengéséből emelte ki s aki csak frissen megőrzött ösztönének köszönhetette késő agg korában is ifjan viritó művészetét. És Petőfi? Ugyan mit érne, ha rajongó szeme nem borult volna vérbe március 15.-én? Vagy már ott tartunk, hogy a taplót többre becsüljük a vulkánnál, a csigát a párducnál, a szofistát és talmudistát a költőnél... A stílusnak kótára zizegő készségét az indulatok orkános forgatagánál... A diplomás diákot Hunnia új szegénylegényénél?... S hogy a *Párizsi esőt* csodáljuk, mely Hevesi regényében az összecsirizelt párizsi kulisszafalakat langyos vizével mossa el, — g nem a zimankós vihart, mely a tölgyek törzsét-ágát az Ady-féle *Párizs az én Bakonyom-ban* zúgatja-szagatja ?

RALPH BATES: THE OLIVE FIELD (Az olajfa liget)

Jonathan Cape. London 1936.

Ralph Bates „The Olive Field”-je a paraszt Spanyolország hősköltevénye. Az író egy falu életét írja le, melynek egyetlen lételapja egy olajfaliget. Joaquim a regény hőse, a nyomortól elcsigázva elhatározza, hogy egész családjával átvándorol Asturiába, hogy ott a bányákban dolgozzék.

Marcial fivére halála óta Joaquim szívébe nagy megnyugvás költözött. A céltalan vivódás, mely eddig háborgatta, végre elcsendesedett. Évek óta tulajdonképpen Marcial tartotta vissza a családot az olajfaligeten, ő rögzítette meg őket a nyomorban. Erről Joaquim most már meggyőződött. Marcial sohasem dolgozhatott volna a bányákban, az a párás levegő melyről Ojeda mesélt, hamar elpusztította volna.

Este, vacsora előtt a család összegyűlt a konyhában és Joaquim ki-